

АКСІОГЕНЕЗ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРОФЕСІЙНИЙ УСПІХ

В.Ф. Орлов
ІНТН НАПНУ
м. Київ

Дослідницьке поле проблеми уявлень про професійний успіх і ціннісних позицій особистості формується на стику декількох гуманітарних наук: психології і педагогіки, соціології і культурології, аксіології і філософії. В цьому полі уявлення про професійний успіх розглядається як особлива форма активності людини у пошуках смислу життя і усвідомлення цінностей, що є для неї особистісно значимими й до яких варто долучитися у той чи інший спосіб.

Спираючись на концепцію особистісного, діяльнісного, аксіологічного підходів, концепції орієнтованої на особистісний, ціннісно-сисловий розвиток людини, дослідження щодо уявлення про роль смислових установок особистості в регуляції її взаємодії із світом; психології професійної діяльності ми сконцентрували увагу на ціннісних орієнтаціях розвитку уявлення особистості про професійний успіх, наскільки вони нею усвідомлюються і рефлектуються, за допомогою яких педагогічних впливів та психологічних механізмів регулюються і як беруть участь у підготовці молоді до вибору й реалізації професійної кар'єри.

Дослідження успішності мають місце й у різних сферах діяльності, проте є підстави стверджувати, що феномен професійного успіху все ще не став предметом цілеспрямованого наукового аналізу у вітчизняній педагогіці. Праці, в яких здійснено спроби безпосереднього вивчення успіху, – нечисленні. У більшості досліджень розглядаються деякі аспекти й елементи даного феномена.

Важливо відзначити, що спільним для багатьох дослідників є теза про те, що уявлення про професійний успіх, залежить від зовнішніх відносно суб'єкта чинників (освітніх, соціальних, економічних, політичних, виробничих тощо), та індивідуальних характеристик суб'єкта професійних досягнень (А. Деркач, С. Джанер'ян (1999), Д. Закатнов (2004), А. Ємельянова (2000) та ін.).

Проблема формування ціннісних уявлень, яка детермінує активність свідомості, особистісної діяльності, здатна актуалізувати і проблему професійного

розвитку, а також навпаки, усвідомлення, осмислення проблеми професійного розвитку людини активізує саме ті напрями руху свідомості, які активізують пізнавальні процеси, процес самовдосконалення майбутнього робітника. Пізнання цінності дає знання, розуміння, розкриває смисл і тяжіє до глибини.

В Україні уявлення молоді про життєвий і професійний успіх формується в умовах оновлення середовища існування, змін у ієрархічній структурі життєвих цінностей особистості і, як результат, суперечливості системи цінностей, що детермінують успіх. Ціннісні уявлення, в свою чергу, закономірно відображають домінуючу у суспільстві систему цінностей як показника розвитку культури і суспільства. Вивчення цінностей молоді щодо життєвого і професійного успіху дозволяє виявити ступінь її адаптації до нових умов, визначити її інноваційний потенціал, що впливає на розвиток українського суспільства в майбутньому.

На сучасному етапі розвитку суспільства можна говорити про особливості формування системи цінностей учнів ПТНЗ, майбутніх робітників щодо життєвого і професійного успіху. Зокрема, що формування системи цінностей молодого покоління відбувається в умовах конфлікту поколінь. Йдеться про кризу виховної функції старшого покоління, що часом проявляється в недостатній готовності певної частини викладачів ПТНЗ підготувати своїх учнів до життя в оновленому середовищі.

Порушення спадкоємності поколінь обумовлено по - перше, тим, що старше покоління викладачів ПТНЗ часто є носіями цінностей радянського періоду, що не завжди сприяє досягненню успіху в новому середовищі, відповідно і молоді люди далеко не завжди розділяють уявлення викладачів і майстрів виробничого навчання про життєвий і професійний успіх; по - друге, з віком знижуються здатність швидко адаптуватися до постійних інновацій, отже, нове не засвоюється дорослими настільки ж швидко, як і молоддю. Виникає невідповідність уявлень старшого покоління зміненим завданням нового часу. Таким чином, складається унікальна ситуація: в соціалізацію вступає не тільки молодь, але й старше покоління. Друга особливість аксіогенезу уявлень учнівської молоді про успіх в

сучасних умовах полягає в тому, що їх формування відбувається в умовах кризи інституту освіти, викликаних непослідовністю реформ.

У реальності система професійної освіти України більшою мірою реалізовує свою навчальну функцію, меншою мірою виховну, людинотворчу, соціалізаційну. Це обумовлено тим, що сьогодні відсутня єдина стратегія професійної освіти, яка б відповідала за формування світогляду молодій людині. Критичне переосмислення минулого призвело до того, що один і той же вчинок, одна і та ж дія оцінюється як позитивно, так і негативно. Отже, можна говорити про нестійкість уявлень учнівської молоді, суперечливості в її ціннісних орієнтаціях на успіх у житті. Крім того, суперечливість в ціннісних орієнтаціях молоді обумовлена диференціацією, як у сфері загальної, так і в сфері професійної освіти – нерівним доступом до отримання якісних освітніх послуг.

Ми не повинні залишати поза увагою і те, що формування системи цінностей молодого покоління відбувається в умовах дегуманізації засобів масової інформації й неконтрольованого простору Інтернет. Це дієвий чинник, що активно втручається у формування морального, естетичного, ціннісного світу учнівської молоді. У нестабільному суспільстві, яким є сучасне суспільство в Україні, ЗМІ транслиують суперечливі моделі досягнення успіху. Їх суперечливість обумовлена неоднозначним ставленням до цінностей: з одного боку, йдеться про цінності добра, краси, правди, з іншого боку, романтизується насильство, нав'язуються цінності зла, неподобства, брехні як способів досягнення успіху в умовах сучасного суспільства.

Однак, слід виділити таку позитивну тенденцію у свідомості та поведінці учнів ПТНЗ як орієнтація на індивідуалізм у досягненні успіху. Учні більшою мірою орієнтовані не на суспільні цінності (як це намагаються пропагувати педагоги), а на групові цінності – цінності певної референтної групи. Учні ПТНЗ відрізняє, з одного боку, протест щодо норм, цінностей, установок, моделей поведінки дорослих, з іншого боку, внутрішньогруповий конформізм.

Сучасна молодь керується, насамперед, такими стереотипами, як «головне - ініціатива, підприємливість і пошук нового», «виділятися серед інших і бути

яскравою індивідуальністю значно краще, ніж бути як усі», «для людини, насамперед, важлива оцінка свого особистого життя за своїми власними індивідуальними критеріями».

Формування в учнів ПТНЗ уявлень про професійний успіх вимагає створення суб'єктами освітнього процесу педагогічних умов, необхідних для підвищення ступеня суб'єктності майбутнього робітника за допомогою розкриття його потенційних можливостей та активізації внутрішніх особистісних ресурсів, що сприяє успішному професійному самовизначенню, проектуванню та реалізації особистої професійної перспективи в майбутньому. Зокрема настановчих, що включають зміни у ціннісних орієнтаціях; процесуально-проектувальних та суб'єктно-перетворюючих; інструментально-технологічних, які передбачають застосування в процесі педагогічного супроводу формування у майбутнього робітника уявлень про професійну кар'єру за допомогою розвивальних і евристичних технологій. Реалізація відповідних педагогічних умов відкриває можливість для виникнення такого позитивного явища в молодіжному середовищі як здатність у своїх уявленнях не тільки адаптуватися до існуючих моральних і матеріальних цінностей, а й створювати їх.

Отже, проблема формування уявлень учнів ПТНЗ про професійний успіх вимагає подальших теоретичних та емпіричних досліджень, а підготовка вчителів до формування уявлень учнів про професійний успіх – сучасного науково методичного забезпечення.